

OITS (ORTTIRILGAN IMMUN TANQISLIGI SINDROMI)

Nomozova Gulasal Mamadjonovna

Beshariq Abu Ali ibn Sino nomidagi jamoat

salomatligi texnikumi o'qituvchisi

Anotatsiya:

OIV (inson immunitet tanqisligi virusi) - bu odamning immunitet tizimiga hujum qiladigan, uni zaiflashtiradigan va tanani infektsiyalarga, ba'zi xavfli o'smalarga juda moyil qilib qo'yadigan virus. **OITS** (orttirilgan immun tanqisligi sindromi) kasallikning yakuniy bosqichidir

Kalit so'zlar: OIV, OITS, immun tanqisligi,

OIV (inson immunitet tanqisligi virusi) - bu odamning immunitet tizimiga hujum qiladigan, uni zaiflashtiradigan va tanani infektsiyalarga, ba'zi xavfli o'smalarga juda moyil qilib qo'yadigan virus. **OITS** (orttirilgan immun tanqisligi sindromi) kasallikning yakuniy bosqichidir.

Sabablari

Virus qanday paydo bo'lgan?

OIVning kelib chiqish tarixi noaniq. Bir nechta farazlar mavjud. Ularning asoslari bor, ammo ularning barchasi faqat ilmiy hamjamiyatdagi taxminlar deb hisoblanadi. Birinchi farazlardan biri kasallikning kelib chiqishini maymunlar bilan bog'laydi. Taxminan yigirma yil oldin, olim B. Korbett OIV 1930-yillarda shimpanze orqali, tishlash yoki bu maymunning qoni va go'shtiga tegish orqali inson tanasiga kirgan bo'lishi mumkinligini taxmin qilgan. Ushbu gipoteza shimpanzelarning qonida OITSga o'xshash holatni keltirib chiqaradigan shunga o'xshash virus mavjudligi bilan ifodalanadi. Boshqa bir olim, professor R. Garrining fikricha, bu kasallik ancha eski va uning tarixi 1900 yildan boshlangan deb hisoblaydi. XX asr boshlarida aniqlangan Kaposi sarkomasini ushbu gipotezaning isboti hisoblanadi. Bu immunitet tanqisligi virusining dalilidir.

Ko'pgina tadqiqotchilar Markaziy Afrikani OITSning kelib chiqqan joy deb ko'rsatishadi. Yana bir tahmin shuki, OIV ma'lum hududlarda mavjud bo'lganligini,

boshqalari esa uning paydo bo'lishini Afrikaning ayrim hududlarida radiatsiya fonida paydo bo'lishiga bog'laydi.

Yaqinda ingliz olimi E. Xuper virus XX asrning 50-yillari boshlarida poliomieliitga qarshi vaktsinani ishlab chiqishdagi xato tufayli paydo bo'lgan degan gipotezani taklif qildi. Uning ta'kidlashicha, tarkibida OIV analogi bo'lgan shimpanze jigarini vaksina ishlab chiqarish jarayonida foydalanilganligi virusning tarqalishiga olib kelgan. Vaktsinani sinovdan o'tkazilgan hududlarda OIV bilan kasallanish holati yuqori darajada bo'lganligi fakti bu gipotezani isbotlaydi.

Virus qanday yuqadi?

Jinsiy aloqa. OITSni yuqtirishning asosiy yo'li - yuqtirgan odam bilan himoyalangan jinsiy aloqa. Inyeksiya ignalari almashinuvi. Yuqtirgan odamga ishlatilgan shprits va ignadan foydalanish.

Bachadondan bolaga yuqishi. Infeksiyalangan ona virusni homiladorlik paytida, tug'ish paytida yoki emizish paytida, agar ehtiyot bo'lmasa va dori-darmonlarni qabul qilmasa, bolasiga yuqtiradi. Infeksiyalangan qonni quyish. Virusni qon orqali yuqtirish - o'tgan asrning asosiy muammosi bo'ldi. Qonni tekshirishning zamonaviy usullari bu xavfni sezilarli darajada kamaytirdi.

Virus quyidagi hollarda yuqmaydi:

- qo'l siqish;
- quchoqlash;
- o'pish (agar labda yoki og'izda yaralar bo'lmasa);
- teri bilan aloqa qilish;
- sochiq, idishlarni birga ishlatish.

OIV rivojlanish bosqichlari:

1-bosqich (inkubatsiya bosqichi). Kasallik ilk paytidan kasallikning klinik belgilari paydo bo'lishigacha bo'lgan davr. Muddati: 2 haftadan 6-8 oygacha. Testlar virus mavjudligini aniqlay olmaydigan bosqich, ammo u allaqachon sheriklar va qabul qiluvchilarga yuqadi.

2-bosqich (birlamchi yoki faol bosqich): infeksiyadan so'ng, ko'p odamlarda simptomlar bilinmaydi yoki grippga o'xshash yengil namoyon bo'ladi. Odatda 2 oygacha davom etadi.

3-bosqich (surunkali bosqich): virus ko'payadi, lekin ko'pchilik odamlar simptom bilinmaydigan holatda bo'ladilar. Bu 2 yildan 20 yilgacha, ko'pincha 6-7 yil davom etadi.

4-bosqich (OITS): agar davolanish boshlanmasa, infeksiya OITS bosqichiga o'tishi mumkin, bu immunitetning jiddiy buzilishi, ma'lum asoratlarning paydo bo'lishi xavfini paydo qiladi. 1 yildan 3 yilgacha davom etishi mumkin. Keyin yuqtirgan odam opportunistik kasalliklardan vafot etadi. Chunki virusli va bakterial hujayralar miya, nafas olish, ovqat hazm qilish, mushak-skelet tizimi kabi tananing hayotni ta'minlovchi organlariga ta'sir qiladi.

Belgilari

OIVning dastlabki belgilari (infektsiyadan 2-4 hafta o'tgach):

- Isitma.
- Bosh og'rig'i.
- Mushaklar va bo'g'imlarning og'rig'i.
- Tomoq og'rig'i (faringit).
- Limfadenopatiya (kengaygan limfa tugunlari).
- Diareya
- Taloqning kattalashishi
- Stomatit
- Dog'li toshma
- Ensefalit

Ko'p odamlar uzoq vaqt davomida alomatlarni sezmaydilar.

OITSning kech belgilari (agar antiretrovirus terapiya qabul qilinmasa):

- doimiy charchoq.
- Vazn yo'qotish.
- Takrorlanuvchi og'ir infeksiyalar (og'iz infeksiyalari, pnevmoniya va boshqalar).
- Tez-tez diareya va kandidoz (zamburug'li infeksiyalari).
- Shish, yara va boshqa teri muammolarining paydo bo'lishi.
- Antibiotiklarga qarshi immunitet.

Ushbu holat bir qator asoratlardan biriga keladi. Ulardan ba'zilari:

- Opportunistik infeksiyalar. Virusga chalingan odamlar, odatda sog'lom odamlarda kasallik keltirib chiqarmaydigan mikroorganizmlar keltirib chiqaradigan infeksiyalarga ko'proq moyil bo'ladi. Masalan, sil, sitomegalovirus, pnevmosist pnevmoniya.
- O'smalar. Virusga chalingan odamlarda o'smalarning ayrim turlari, shu jumladan limfoma va karsinoma rivojlanishi xavfi ko'proq.
- Nevrologik kasalliklar. Neyrosifilis, Herpetik ensefalit, meningit kabi asoratlari bo'lishi mumkin.
- Kaxeziya (tana vaznining pasayishi). OITS bilan kasallangan odamlar vazn yo'qotishi, muskul massasi kamayishi mumkin. Bu noaniq sabab bilan yoki surunkali kaxeziya bilan birga keladi.
- Kardiovaskulyar asoratlari. Virusli odamlarda yurak-qon tomir kasalliklari ko'proq uchraydi.
- Bolalardagi o'ziga xos asoratlari. Virus bilan tug'ilgan yoki tug'ilish paytida yoki erta yoshda yuqtirgan bolalarda jismoniy, aqliy rivojlanishning kechikishi kabi o'ziga xos asoratlari paydo bo'lishi mumkin.

OITS belgilari juda jiddiy bo'lishi mumkin, tibbiy aralashuvni talab qiladi. Agar siz ushbu kasallikka shubha qilsangiz, ayniqsa ehtiyotsiz jinsiy munosabatlar yoki inyeksiya ignalari almashinuvi kabi xavf omillari mavjud bo'lsa, shifokorga murojaat qilishingiz kerak. Kasallikni erta aniqlash va davolash virusni muvaffaqiyatli nazorat qilish imkoniyatini sezilarli darajada oshiradi.

Agar sizda ham shunga o'xshash belgilar borligini aniqlasangiz, darhol shifokorga murojaat qiling. Kasallikning oqibatlarini bartaraf etishdan ko'ra oldini olish osonroq.

Diagnostika

Tekshiruv bir necha bosqichlarga bo'linadi:

1. OIV testi

- serologik testlar: odatda bu virusga qarshi antitana testlari, immunofermentni aniqlovchi antitela testlari (ELISA), immunoblotning ijobiy natijasini tasdiqlovchi test (Western blot).

- Antigen testlari: ushbu testlar nafaqat antitanalarni, balki OIV antigenini ham aniqlay oladi, bu kasallikning dastlabki bosqichlarida tashxisni tezlashtirishi mumkin.

2. Molekulyar testlar. Polimeraza zanjirli reaksiyasi (PCR): ushbu test qondagi virusning genetik materialini aniqlay oladi, bu erta tashxis qo'yish uchun foydalidir, ayniqsa infeksiya va antitanalarning paydo bo'lishi o'rtasidagi vaqt oralig'ida.

3. Yuqtirilgan bosqichdagi test. CD4 hujayralari sonini baholash: bu immunitet tizimining muhim ko'rsatkichidir. Odatda CD4 hujayralari darajasi infeksiyaning rivojlanish davrida kamayadi.

4. Virusni zararini baholash. Qondagi virus zarralari sonini tekshirish. Virus zararini o'lchash antiretrovirus terapiyasining samaradorligini va virusni nazorat qilish darajasini baholashga yordam beradi.

5. Klinik tekshiruv. Shifokor infeksiya va OITS bilan bog'liq alomatlarini aniqlash uchun jismoniy tekshiruv va simptomlarga oid tibbiy tarix bo'yicha so'rov o'tkazishi mumkin.

OITS tashxisi ma'lum mezonlar, jumladan, ma'lum opportunistik infeksiyalar yoki o'smalar va laboratoriya parametrlari asosida belgilanadi.

Kasallikni tashxislash davolanishni erta boshlash uchun muhim bosqich bo'lib, infeksiyani nazorat qilish va OITS rivojlanishining oldini olishga yordam beradi.

Davolash

Antiretrovirus terapiyasiga (ART) asoslangan. ART tanadagi virus darajasini nazorat qilish, kasallikning rivojlanishini sekinlashtirishga imkon beradi. Samaradorli bo'lishi uchun davolanishni iloji boricha erta boshlash muhimdir. ART nomi bilan mashhur davolash usuli mavjud bo'lib, virusni nazorat qilish, infeksiyaning rivojlanishining oldini olishga yordam beradi. Biroq, hozirgi vaqtda OIVni to'liq davolash mumkin emas, shuning uchun odamlarning umr bo'yi vaqti-vaqti bilan ART ni o'tkazishdan boshqa iloji yo'q.

OIVni davolashning asosiy strategiyalari quyidagi tamoyillarni o'z ichiga oladi:

- Retrovirusga qarshi dorilarni qo'llash. Antiretrovirus terapiyasi (Art) - bu virusning hayotiy sikllarining turli bosqichlariga qarshi qaratilgan dorilarning kombinatsiyasidir. Bularga, teskari transkriptaza, integraza va proteaz ingibitorlari

kiradi. Samarali davolanish dori-darmonlarni qabul qilish bo'yicha shifokor tavsiyalariga diqqat bilan rioya qilishni talab qiladi.

- Muntazam tibbiy ko'riklar. Davolash kursi davomida bemorga muntazam ravishda tibbiy tekshiruvlar, shu jumladan virusning zarar darajasi va CD4 hujayralari sonini tekshirish kerak. Bu shifokorga davolanish samaradorligini baholash va kerak bo'lganda tuzatishlar kiritish imkonini beradi.
- Asoratlarni davolash va oldini olish. Shifokor opportunistik infektsiyalar va o'smalar kabi OIV bilan bog'liq asoratlarni boshqarish uchun terapiya tavsiya qilishi mumkin.
- Sog'lom turmush tarzini saqlash. Davolashning muhim tarkibiy qismlari sog'lom ovqatlanish, jismoniy faollik, chekishni tashlash va spirtli ichimliklarni ko'p darajada iste'mol qilishni cheklashdir. Bu umumiy salomatlikni mustahkamlashga va tananing kurashuvchanligini oshirishga yordam beradi.
- Virus yuqishining oldini olish. OIV bilan kasallangan odamlarga virusni boshqalarga yuqtirishning oldini olish uchun ehtiyot choralarini ko'rish tavsiya etiladi, shu jumladan prezervativlardan foydalanish va xavfsiz jinsiy aloqa bo'yicha maslahatlarga amal qilishi kerak.

OITS surunkali holat bo'lib, davolash bemorning sog'lig'ini saqlash va bemor turmush tarzini yaxshilashga qaratilgan. Tibbiyot mutaxassislar bilan muntazam hamkorlik qilish, belgilangan davolash rejimlarini saqlash va sog'lom turmush tarzi OITSni muvaffaqiyatli boshqarishda muhim rol o'ynaydi.

Xavfli jihatlari

OITSning rivojlangan bosqichida yoki vaqtida davolanilmaganda, xavfli kasalliklarni rivojlanish xavfi katta bo'lib, opportunistik infektsiyalar, xavfli o'smalar, yurak-qon tomir asoratlari, va inson immunitetining pasayishi tufayli boshqa kasalliklar kelib chiqadi.

Oldini olish

Virus tarqalishining oldini olishga qaratilgan turli xil strategiyalar mavjud. Ba'zi asosiy profilaktika usullari:

- Virus yuqishining oldini olish uchun ehtiyot choralarini ko'rish, muntazam tekshiruvdan o'tish, ayniqsa moyil xulq-atvor omillari mavjud bo'lsa.

- Axborot va tibbiy bilim. Endi OIV va OITS haqida ishonchli ma'lumotlarga kirish hamma joyda ta'minlanmoqda. Ushbu masala bo'yicha shaxsiy bilimlar va yuqish xavfi, himoya usullari to'g'risida ma'lumot olishga yordam beradi.
- Xavfsiz jinsiy aloqa. Har bir jinsiy aloqada prezervativdan foydalanish OIV yuqtirish xavfini sezilarli darajada kamaytirishi mumkin. Xavfsiz jinsiy munosabatlarni o'rganish, himoya vositalaridan foydalanish profilaktikaning muhim qismi hisoblanadi.
- Xavfsiz in'eksiya usullari. In'eksion dorilarni qabul qiladiganlar uchun toza steril ignalar va shpritslardan foydalanish muhimdir. Igna almashish usuli va turli yuqumli kasalliklardan ehtiyotlik choralari ko'rish ushbu kasallikni yuqish xavfini kamaytiradi.
- Testlar va maslahat. OIVni muntazam ravishda tekshirish infeksiyani dastlabki bosqichlarida aniqlashga, davolanishni o'z vaqtida boshlashga yordam beradi. Xavfsiz jinsiy aloqa bo'yicha maslahat, prezervativlardan profilaktik foydalanish ham infeksiyani oldini olish strategiyasining bir qismi hisoblanadi.
- Onadan bolaga yuqishining oldini olish. OIV bilan kasallangan homilador ayollar homiladorlik, tug'ish paytida bolaga virusni yuqtirish xavfini kamaytirish uchun maxsus davolanishlari kerak. Ko'krak suti bilan boqish qat'iyan man etiladi.
- Preparat profilaktikasi (Prepreksiya). Prepreksiya - bu infeksiyani oldini olish uchun OIV yuqtirmagan odamlarning antiretrovirus dorilarni qabul qilishidir. Bu ba'zi holatlarda, masalan, virus yuqtirgan sherik bilan yashaydigan odamlar uchun tavsiya etilishi mumkin.
- Ehtimolli ta'sirdan keyin profilaktika (PPV). Yuqtirish ehtimoli bo'lgan ta'sirdan so'ng (masalan, yuqtirilgan material bilan tasodifan aloqa qilgandan keyin), ehtimolli infeksiyani oldini olish uchun antiretrovirus dorilar kursini qisqa vaqt ichida qo'llash mumkin.

Ushbu choralarning barchasi OIV infeksiyasi va OITSning samarali oldini olish uchun birgalikda ishlatilishi kerak. Umumiy salomatlikni, shu jumladan immunitetni saqlash OIV infeksiyasining asoratlari xavfini kamaytirishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. R.E Giyasova, D.X Dadamuhamedova “Yuqumli kasalliklar va infeksiyon nazorat” Turon nashriyoti 2022 yil.
2. Ye.I. Musaboev, A.Q. Bayjanov “Yuqumli kasalliklar, epidemiologiya va parazitologiya”. Toshkent, “O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi” Davlat ilmiy nashriyoti, 2006 yil.
3. Terapiya propedevtikasi. Gadaev A.G.; Karimov M.SH.. T. 2012
4. Vnutrennie bolezni po Tinsli R. Xarrisonu –Perevod s angliyskogo, 2011.